

AJANKOHTAISTA

Globaaleja tapaustutkimuksia lasten poliittisesta historiasta

*The political child: children, education and the state -symposium
Helsingissä 15.-16.5.2009*

Saara Tuomaala

Toukokuussa 2009 Helsingin yliopistoon kokoontui 27 lapsuuden historian tutkijaa 10 eri maasta intensiiviseen kaksipäiväiseen symposiumiin lapsuuden poliittisesta historiasta. Järjestäjinä toimivat Helsingin yliopiston yhteiskuntahistorian ja historian laitokset professori Marjatta Rahikaisen ja tutkija Saara Tuomaalan toimesta. Lisäksi suunnitteluun ja organisointiin osallistui yhteistyökumppani, sosiologian tutkija Karen Stanbridge Memorial University of Newfoundlandista Kanadasta.

*Kuva 1. Symposiumin The Political Child yleisötilaisuus alkaa 15.5. 2009 Helsingin yliopistossa. Toisella rivillä vasemmalta Kaisa Vehkalahti, Jane Gray ja Colin Heywood.
Kuva: Saara Tuomaala.*

Symposium alkoi 15. toukokuuta aurinkoisena perjantai-iltapäivänä yliopiston päärakenuksessa yleisötilaisuudella, jossa kuultiin neljä poliittista lapsuutta ja sen historiaa valaisevaa kutsuvierasluentoa. Pääpuhujana oli lapsuuden historian uranuurtajiin kuuluva professori Colin Heywood Nottinghamin yliopistosta Iso-Britanniasta. Colin Heywoodin ja Karen Stanbridgen lisäksi puhujiksi oli kutsuttu sosiologi Jane Gray Maynoothista, Irlannista (National University of Ireland) ja historiantutkija Susanna Hedenborg Malmöstä (Malmö University College). Lopuksi käytiin luennoitsijoiden ja noin 50 hengen yleisön

välinen paneelikeskustelu luentojen teemoista. Keskustelua jatkettiin illalla vapaamuotoisesti viiniin ja ruuan ääressä yhteiskuntahistorian laitoksella.

Lauantaina 16. toukokuuta osanottajat työskentelivät tiiviisti yhdessä työryhmässä yhteiskuntahistorian laitoksella. Kahdenkymmenen tutkijan papereita, globaaleja tapaustutkimuksia lasten ja nuorten poliittisesta historiasta, käsiteltiin yhdessä kommentoiden. Osallistuneiden tutkijoiden rinnalla kokeneina kommentoijina olivat kutsuvieraspuhujat, järjestäjät sekä sessioiden puheenjohtajina toimineet historian tutkijat professori Kirsi Vainio-Korhonen (Turun yliopisto), Jessica Parland-von Essen (Helsingin yliopisto) ja Oona Ilmolahti (Helsingin yliopisto). Työryhmätyöskentely oli pedagogisesti opettavainen kaikille osallistujille. Etukäteen valmiiksi lähetettyjen papereiden pohjalta osanottajat kuuntelivat aluksi muiden kommentit. Tämän viisitoista minuuttia kestäneen kuunteluoppilastuokion jälkeen tutkijalla itsellään oli mahdollisuus lyhyeen vastauspuheenvuoroon. Tehokkaasti järjestetyllä ajan organisoinnilla – kiitos Marjatta Rahikaisen – jokainen sai sekä arvokasta palautetta että tuli kuulluksi. Virvokkeita ja syötävää oli tarjolla virkistykseksi pitkin päivää, joten kaikki jakoivat symposiumin päättäneeseen ja suosion saavuttaneeseen suomalaiseen perinnekahvipöytään pullakransseineen. Lopuksi professori Rahikainen oli kutsunut osallistujat kotiinsa Ruoholahteen, jossa vieraat saivat päättää akateemisen symposiumin merellisen kevät-Helsingin tunnelmissa.

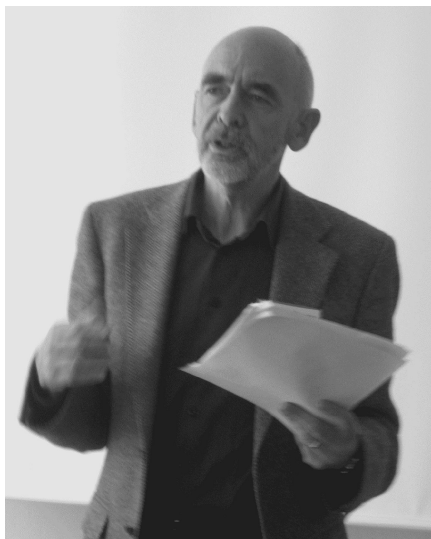
* * *

Avajaissanoissaan perjantaina Marjatta Rahikainen pohti kysymystä lapsuudesta ja niin sanotusta progressiivisesta kasvatuksesta. Mikä on ollut sen asema ja merkitys yhteiskunnallisessa vallankäytössä, ja miten sitä tulisi tarkastella historian tutkimuksessa? Mitkä lapsiryhmät on koettu ”progressiivisiksi”, edistyneiksi tai ainakin edistymiskelpoisiksi, ja mitkä taas eivät?

Kutsuvieraspuhujat tarkastelivat ja syvensivät tätä pohdintaa omilla aiheillaan. Ensimmäisenä puhunut Karen Stanbridge kysyi, miksi lapset ovat olleet vaiennettu ryhmä modernisaatiota koskevissa perinteisissä nationalistisissa teorioissa? Stanbridge nosti esimerkeiksi Ernest Gellnerin ja Anthony D. Smithin näkemykset. Gellner on tarkastellut modernin, valtiojohtoisen koulutusyhteiskunnan syntyä perustavanlaatuisesti uudenaikaisena vallan ja tiedon järjestelmänä, sen sijaan Smith on korostanut modernien yhteiskuntien jatkuvuuksia ei-moderneihin yhteiskuntiin erilaisina kulttuurisina jatkumoina ja kokonaisuuksina. Nämä näkemykset edustavat laajemminkin kahta perinteistä yhteiskuntateoreettista päälinjausta, joissa on määritelty modernia valtaa, kansalaisuutta ja toimijuutta. Näkemyksiä yhdistää käsitys lapsista sosialisoinnin ja reproduktion kohteina, ja lapsuudesta politiikasta erillään olevana saarekkeena.

Yhteiskuntapolitiikassa ja tutkimuksessa näkemystä lasten passiivisuudesta ja näkymättömyydestä on monella tavoin kyseenalaistettu. Kriittisyys näkyy sekä uudessa lapsitutkimuksessa että erilaisissa yhteiskunnallisissa hankkeissa ja projekteissa. Onko muutos käytännössä vaikuttanut lasten elämään nyky maailmassa tai heidän tarkasteluunsa menneisyydessä, ja jos on, miten? Colin Heywood tarkasteli näitä muutoksia ja jatkuvuuksia pitkällä aikaperspektiivillä länsimaissa, ja satoi pohdintansa lasten kansalaisuuden käsitteeseen: mitkä ovat tuon kansalaisuuden muodot, sisällöt, voimavarat ja rajat? Heywood tarkasteli kysymystä lapsista ja politiikasta suhteessa heidän erilaisiin henkilökohtaisiin suhteisiinsa lähiyhteisöissä, mutta totesi samalla lapsuuden poliittisen tarkastelun rajoittuneen liiaksikin perheen ja koulun pariin. Hän kiteytti tarkastelunsa seuraaviin vastakkaisiin ulottuvuuksiin: suojeltu lapsuus ja lapset päätöksentekijöinä, kypsyys ja kypsyttyminen sekä lapsilta

odotettu vastuullisuus tai vastaavasti heille suotu ”lapsen vapaus”. Miten nuo lapsuuden eri ulottuvuudet ovat liikkuneet ja muuttuneet eri aikoina – vai ovatko nuo muutosprosessit lähinnä meidän, tutkijoiden ja tämän hetken tarkastelijoiden omista lähtökohdistamme rakentama näkemys modernin, poliittisen lapsuuden historiasta?

Kuva 2. Professori Colin Heywood ja esitelmä The Battle for the Mind: Children and Politics in Modern Europe. Kuva: Saara Tuomaala.

Susanna Hedenborg ja Jane Gray konkretisoivat tapaustutkimuksillaan lasten ja nuorten elämäntapojen ja kokemuksiensa kahdessa yhteiskunnassa, nykypäivän Ruotsissa ja sotien välisen ajan Irlannissa. He pohtivat empiiristen aineistojensa pohjalta sitä, miten valtiovalan ja muiden yhteiskunnallisten toimijoiden kuten kirkon ja kansalaisjärjestöjen kiinnostus ja interventiot ovat olleet vaikuttamassa lasten arkeen, koulunkäyntiin, harrastuksiin ja elämäntapoihin. Minkälaisia lapsuus- ja nuoruusmuistoja näistä kokemuksista on muodostunut ja muodostuu? Hedenborgin ja Grayn esitelmiä yhdisti toisiinsa tyttöjen ja poikien modernin elämäntavan, yhteiskunnallisten asemien ja niiden muutosten vaikutus eri elämäntilanteissa.

Gray tarkasteli oppivelvollisuuden toteuttamista vuodesta 1926 alkaen agraari-Irlannissa ja ensimmäisten oppivelvollisuussukupolvien koulumuistoja. Irlannin nationalistisissa koulutustavoitteissa oli monia yhtymäkohtia Suomeen. Molemmat olivat vahvasti maatalousvaltaisia, eurooppalaisittain köyhiä ja vasta itsenäistyneitä kansallisvaltioita, joissa oppivelvollisuus toteutettiin myöhään. Myös 1900-luvun alkupuolella syntyneiden suomalaisten ja irlantilaisten koulumuistoissa on runsaasti yhdistäviä tekijöitä, alkaen pitkistä koulumatkoista ja ruumiillisesta kurinpidosta kouluissa ja kotona. Erojakin oli, ennen kaikkea katolisen kirkon aktiivisessa osuudessa Irlannin koululaitokseen ja lapsiväestöön samaan aikaan, kun Suomessa luterilaisen kirkon ote kasvatuksesta alkoi hellittää ja valtiovalan keskeisyys korostui.

Sekä Irlannissa että Ruotsissa maatalousyhteiskunnan väistyessä yksi eläin on säilynyt tärkeänä – hevonen. Samalla sen aseman, käyttötarkoitusten ja ihmissuhteiden muutokset kertovat kuitenkin yhteiskunnan suuresta muutoksesta. Molemmissa maissa miesten elä-

mänpiiriin ja työhön liittynyt hevonen on siirtynyt vapaa-aikaan, harrastuksiin ja liikuntaan, ja samalla entistä enemmän osaksi naisten ja tyttöjen maailmaa. Susanna Hedenborg analysoi puheessaan tyttöjen hevos- ja ratsastusharrastusta monitahoisena historiallisena ilmiönä. Hän toi sukupuolihistorian rinnalle eko- ja taloushistoriallisia selitystekijöitä, ja kytki lopuksi jälkimodernin ruotsalaisen tallityttökulttuurin osaksi yhteiskunnallista lapsipolitiikkaa. Siinä tapahtuneet muutokset 1950-luvulta alkaen alkoivat korostaa lapsia, myös tyttöjä, aktiivisina toimijoina, joiden terveellistä elämäntapaa valtiovallan oli tuettava muun muassa liikuntaharrastuksissa. Tämä hyvinvointivaltion väestöpolitiikka on näkynyt käytännössä juuri esimerkiksi paikallisen ratsastustoiminnan ja nuorten ratsastuksen taloudellisenä tukemisena. Samanaikaisesti tyttöjen ”tallityttö” on säilyttänyt hevosen osana muuttuvaa ruotsalaista kansallismaisemaa.

* * *

Workshop-päivä oli jaettu viiteen sessioon, joissa jokaisessa käsitellyt kolmen tutkijan paperit ”keskustelivat” mahdollisuuksien mukaan keskenään. Perjantain länsimaisen modernin politiikan ja lapsuuden pohdinnat laajenivat myös muihin maailman osiin ja kulttuureihin, ja samalla aikaperspektiivi laajeni käsittämään jonkin verran myös niin kutsuttuja perinteisiä yhteiskuntia.

Lauantaiaamun aloittivat sotaan liittyvät lasten ja nuorten kokemukset. Millaista on ollut alaikäisten, heidän perheidensä, koulun ja lähiyhteisöjen arkinen elämä sodan jännitteisessä kriisitilanteessa ja sen päätyttyä? Sarah Van Ruyskensvelde tarkasteli miehitetyn Belgian koulujen toimintaa ja koululaisten elämää vuosina 1940–1944 kirkon, valtion ja saksalaismiehittäjien puristuksessa. Seija Jalagin ja Marianne Junila kuvailivat ja pohtivat lasten toimijuutta Suomen sisällissodassa 1918 tamperelaisten koulutyttöjen kirjoitusten pohjalta. Oona Ilmolahti käsitteli oppivelvollisuuskoulun suhtautumista erityisesti työläiskotien lapsiin sekä tarvetta rakentaa kansallista konsensusta sisällissodan jälkeisessä Suomessa.

Aamun toisessa sessiossa tarkasteltiin pedagogisten ideoiden, aatteiden ja arkipuheen vaikutusta lasten kasvatukseen eri aikoina ja yhteiskunnissa. Amy F. Ogata esitteli tutkimustaan toisen maailmansodan jälkeisestä yhdysvaltalaisesta progressiivisestä opetuksesta ja kasvatuksesta. Suuntauksessa korostettiin lasten yksilöllistä luovuutta ja modernistista estetiikkaa lapsilähtöisine asuinympäristöineen ja kasvatuksellisine esinemaailmoineen. Ogata toi esille, miten tämä keskiluokkainen kasvatusta kytkeytyi sekä kylmänsodan aikaisiin nationalistisiin ”vitaalisuuden” tavoitteisiin että yleisemminkin yksilöllisyyttä korostavan kulutusyhteiskunnan kehittymiseen. Lili-Ann Wolff toi esille paperissaan Jean-Jacques Rousseauin klassikkoon *Emileen* sisältyvän kasvatustavoitteiden dilemman, joka on säilynyt pedagogiikan ytimessä: tuliko lapsista kasvattaa pikemminkin autonomisesti toimivia ja ajattelevia yksilöitä vai yhteiskunnassa toimivia ja siihen sopeutuneita kansalaisia? Session päätti Liisa Granbom-Herrasen vertailu suomalaisten sananlaskujen sisältämän kasvatuspuheen ja lapsia koskevan lainsäädännön välillä 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Minkälaisia kansalaisia näissä erilaisissa teksteissä lapsista oltiin muotoilemassa ja keiden yhteiskuntaryhmien ehdoilla?

Seuraavassa sessiossa käsiteltiin erityistä kasvatusta tai huoltoa tarvitsevien lasten poliittista määrittelyä, opetusta, sosiaalihuoltoa ja suojelukasvatusta kolmessa eurooppalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvun alkupuolelta nykyhetkeen. David Oliveira Ricardo Pereira kuvaili Portugalin valtion tasapainoilua suojelun ja rankaisutoimenpiteiden, koulutuksen ja työkasvatuksen välimaastossa; Katariina Hakala esitteli erityistarpeisten, kehitysvam-

maisten nuorten sulautettua ammatillista koulutusta suhteessa ”pätevän ja kykenevän kansalaisen” käsitteen muotoiluun; Jonas Qvarsebo puolestaan tarkasteli ruotsalaista peruskoulu-uudistusta suhteessa lasten eriyttämiseen ja heidän välistensä erojen hienovaraisuvaan määrittelyyn.

Iltapäivällä jatkettiin modernin lapsikansalaisuuden rakentamisprojektien tarkastelua 1900-luvun kansallisvaltioissa eri puolilla maailmaa. Mika Endo toi esille jännitteitä, joita Japanin kouluinstituutiosta esiintyi ennen toista maailmansotaa nationalistisen, hierarkkisen kasvatuksen ja lasten itseilmaisua korostavien vapaampien suuntausten välillä, joista jälkimmäiset pitkälti tukahdutettiin. Jännite ilmeni 1930-luvulla kirjallisen opetuksen kokeilussa (*seikatsu tsuzurikata*), jossa syrjäseutujen maalais- ja työläislapsia rohkaistiin kirjoittamaan arkipäiväisestä elämästään ja elinympäristöstään, myös niiden kovuudesta ja köyhyydestä. Yksittäisillä, usein kaupunkitaustaisilla nuorilla opettajilla oli liikkeessä keskeinen merkitys. Heidi Morrison kertoi Egyptissä vuosina 1900–1950 alkaneesta modernin lapsikansalaisuuden muotoilemisesta, jota määrittivät nationalistiset päämäärät ja kasvava ymmärrys lapsuudesta yhteiskunnallista suojelua vaativana elämänvaiheena. Tämä keski-luokkaisen älymystön ja poliittisen johdon määrittelemä uudistustyö johti valtiollisen koulujärjestelmän kehittämiseen. Pauliina Stoltz tarkasteli lasten ja kasvatuksen saamaa huomiota ruotsalaisessa julkisessa keskustelussa ja tiedotusvälineissä vaalivuosina 1956, 1982 ja 2006. Miten Pohjoismaisen hyvinvointivaltion arvot osallistuvasta ja tasavertaisesta kansalaisuudesta on puolueiden kannanotoissa liitetty lapsiin ja lapsuuteen? Stoltz analysoi, miten nuo arvot on kytketty ruotsalaisessa politiikassa eri vuosikymmeninä kasvatukseen ja opetuksen uudistushankkeisiin.

Miten eri maissa ja paikallisyhteisöissä on eri aikakausina suhtauduttu lapsiin, jotka on määritelty yhteiskunnan ulkopuolisiksi tai marginaalisiksi? Elena Taddia ja Anna-Maria Tapaninen esittelivät mielenkiintoisissa papereissaan aviottomien lasten kokemaa kohtelua, heidän määrittelyään ja hoitoaan 1600- ja 1800-lukujen Italiassa. Katolisessa Italiassa lasten asemaa määritteli pitkälti se, oliko heidät määritelty laillisiksi jälkeläisiksi vai jäivätkö he tuon määrittelyn ulkopuolelle. Taddia keskittyi poikien saamaan opetukseen Genovassa ja Tapaninen löytölapsikotijärjestelmään Napolissa, ja esityksissä tulivat esille paitsi ajalliset myös Italian eri osien väliset kulttuuriset erot. Mary Claire Martin toi puolestaan esille, miten Iso-Britanniassa modernin lastensuojelun järjestäminen ja kasvatustulosinstituution kehittäminen toteutui alueellisesti ja paikallisesti. Marginaalisiksi ja poikkeaviksi määriteltyjen lasten kohtelu sai omat käytäntönsä, toimijansa ja ”hoitodiskurssinsa” aina tietyssä sosiaalisten suhteiden alueellisessa kentässä ja hierarkiassa. Tämä mikrohistoriallinen taso vaikutti lasten saamaan kohteluun, heidän asemaansa ja elämänhistoriaansa – sekä hyvässä että pahassa. Martinin mikrohistoriallinen tapaustutkimus kohdistui Skotlantiin ja Glasgow'ssa toimineeseen kehitysvammaisten tyttöjen hoitolaitokseen, erityisesti sen pitkäaikaisen naisjohtajan toimintaan 1900-luvun alkuvuosikymmeninä.

Antoisan päivän päätteeksi tarkastelimme erityisesti nuoruutta sukupuolen, kansallisuuden ja seksuaalisuuden näkökulmista. Viimeisen session aloitti Anne Koppatzin laaja karitoitus tyttöjen oppikoulukasvatuksesta 1800-luvun Euroopassa. Koppatz vertaili tyttökasvatusta Iso-Britanniassa, Ranskassa, Suomessa ja Ruotsissa. Esille tulivat sekä modernin luokkayhteiskunnan tarpeet että sukupuolittain eriytetyt sivistysihanteet ja koulutuskäytännöt. Sanna Sarromaa tulkitsi muistitietohistorian pohjalta kotirouvaihannetta ja – kulttuuria 1950- ja 1960-lukujen Norjassa. Samalla hän pohti muistitiedon käyttöä ja merkitystä sukupuolen, sukupolvien ja yksilön elämänkulun näkökulmista. Symposiumin päätti Matalena Friskin käynnissä oleva väitöskirjatutkimus suomalaisesta nuoruudesta ja seksuaalisuudesta. Frisk tutkii 1960-luvun seksuaalista ”vapautumista” Suomessa ja sen erilaisia vaikutuk-

sia tyttöihin ja poikiin. Miten nämä seksuaalikulttuurin muutokset ja jatkuvuudet näkyivät julkisissa keskusteluissa ja kannanotoissa, ja miten ne toisaalta ovat vaikuttaneet feminiinisten ja maskuliinisten identiteettien rakentamiseen ja kokemiseen?

Kuva 3. Tiivistä seminaarityöskentelyä yhteiskuntahistorian laitoksella Helsingissä 16. toukokuuta 2009 . Sarah Van Ruyskensvelde (vas.) kertoo belgialaisista kouluista toisen maailmansodan aikana. Seuraavina David Oliveira Ricardo Pereira, Colin Heywood, Jane Gray, Susanna Hedenborg ja Marjatta Rahikainen. Kuva: Saara Tuomaala.

* * *

Loppukeskustelussa onnistunutta *The Political Child* -symposiumia haluttiin jatkaa ja kehittää säännölliseksi tutkijakohtaamiseksi, joka edistäisi lapsuuden historian tukijoiden verkostoitumista ja ajatuksenvaihtoa niin poikkitieteellisesti kuin kansainvälisesti. Ruotsalaiset tutkijat toivat esille mahdollisuuden uudesta symposiumista Malmön yliopistossa vuonna 2011.

FT Saara Tuomaala on Suomen Akatemian tutkijatohtori. Hänen post doc-projektinsa on nimeltään ”Maalaisnuoruus, kansalaisuus ja sukupuoli Suomessa 1917–1940” ja se on käynnissä vuosina 2007–2009.